

Evaluatie van het Steunpunt Duurzaam materialenbeheer in een circulaire economie 2017-2021

Managementsamenvatting

In opdracht van:

De Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij en het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie van de Vlaamse overheid

Project:

2020.160

Publicatienummer:

2020.160-2116

Datum:

Utrecht, 6 mei 2021

Auteurs:

Tessa Groot Beumer
Frank Bongers
Christiaan Holland
Max Kemman
Femke Nieuwenhuis

Managementsamenvatting

Achtergrond

De Vlaamse overheid heeft voor beleidsontwikkeling en -uitvoering nood aan onderzoek, indicatoren, modellen en andere input om het beleid te onderbouwen of bij te sturen. Een kwaliteitsvolle kennisbasis ondersteunt het nemen van de juiste beslissingen. Daarom werd in 2001 het Programma Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek (kortweg steunpuntenprogramma) ingericht om wetenschappelijke ondersteuning te bieden voor het beleid van de Vlaamse overheid. Binnen dit programma en op basis van een lijst van prioritaire thema's vastgelegd door de Vlaamse Regering, kunnen consortia van onderzoeksgroepen en -instellingen intekenen op het verkrijgen van meerjarige financiering om wetenschappelijk onderzoek rond die prioritaire beleidsthema's uit te voeren, kennis over te dragen en gegevens te verzamelen. Het onderzoek bestaat zowel uit langlopend beleidsrelevant basisonderzoek als meer probleemgericht kortetermijnonderzoek. Daarnaast behoren ook het opbouwen van gegevensverzamelingen en het uitvoeren van gegevensanalyse tot de opdrachten van (sommige) steunpunten.

Sinds 2001 werden drie generaties van steunpunten beleidsrelevant onderzoek erkend en gefinancierd op basis van een oproep, telkens voor een periode van (in principe) vijf jaar. De Vlaamse Regering sluit conform artikel 9 van het Steunpuntenbesluit¹ en artikel 63/13 van het decreet betreffende de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid (hierna: W&I-decreet) voor elk steunpunt een beheersovereenkomst af met het bestuur of de besturen van de initiërende instelling of instellingen.

Het Steunpunt Circulaire Economie (hierna: Steunpunt CE²) is er hier een van, en situeert zich binnen de beleidsdomeinen Omgeving en Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI). Na een oproep binnen het thema "circulaire economie" werd in 2016 het consortium bestaande uit Universiteit Gent, KU Leuven, Universiteit Antwerpen en VITO geselecteerd en erkend als het Steunpunt CE 2017-2021. Waarna er een beheersovereenkomst afgesloten werd die betrekking heeft op de periode 1 januari 2017 - 31 december 2021. Het Steunpunt CE bouwt verder op de onderzoeksresultaten van het vorige Steunpunt SuMMA dat actief was van 2012 tot 2016.

De beheersovereenkomst betreffende het Steunpunt CE loopt van 1 januari 2017 tot en met 31 december 2021 en omschrijft onder meer de opdrachten en aansturingsstructuur van dit Steunpunt. De evaluatie van het Steunpunt CE wordt vermeld in zowel het Steunpuntenbesluit als de Beheersovereenkomst 2017-2021 (hierna beheersovereenkomst genoemd). Na een publieke aanbesteding heeft de Vlaamse Regering (gerepresenteerd door de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij³ en het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie⁴) de opdracht tot evaluatie uitbesteed aan Dialogic. De evaluatie werd begeleid door een stuurgroep. De rol van de stuurgroep was zowel het bewaken van de kwaliteit als de voortgang van de evaluatie als er op toezien dat de evaluatie resulteert in concrete aanbevelingen.

¹ Het besluit van de Vlaamse Regering (BVR) van 15 september 2006 betreffende de Steunpunten van beleidsrelevant onderzoek.

² Om onderscheid te maken tussen circulaire economie als enerzijds onderwerp van beleid en onderzoek en anderzijds de naamgeving van het Steunpunt schrijven wij in de rest van het rapport voluit "circulaire economie" in het geval van onderwerp en de afkorting CE in het geval van het Steunpunt CE.

³ Hierna afgekort als OVAM.

⁴ Hierna afgekort als EWI.

Doelstelling en aanpak van de evaluatie

De doelstelling van deze evaluatie luidt als volgt: *nagaan in welke mate en op welke wijze het Steunpunt de vooropgestelde doelstellingen heeft gerealiseerd met bijzondere aandacht voor zowel de wetenschappelijke kwaliteit en relevantie van het onderzoek als de beleidsrelevantie van de gerealiseerde producten en het gerealiseerde onderzoek. Daarnaast worden er aanbevelingen gedaan over het opzetten van (toekomstig) beleidsrelevant onderzoek binnen de beschouwde beleidsvelden Omgeving en Economie, Wetenschap en Innovatie.*

De evaluatie bestaat uit twee evaluatielijken met daarinbinnen specifieke beoogde resultaten:

- **Ex-post evaluatie** van het Steunpunt CE binnen de beleidscontext met een evaluatie van de werking en het functioneren van het Steunpunt; de prestaties van het Steunpunt CE en van de gerealiseerde impact; de relatie tussen het Steunpunt CE en de Vlaamse overheid.
- **Ex-ante evaluatie** met aandacht voor de noden voor verder beleidsrelevant onderzoek binnen het thema circulaire economie; verschillende scenario's om aan de geïdentificeerde noden voor beleidsrelevant onderzoek tegemoet te komen.

Op basis van de beoogde resultaten van deze evaluatielijken zijn conclusies geformuleerd zowel over de werking van het Steunpunt CE in de periode vanaf 2017 en over de impact ervan op het vlak van het wetenschappelijk onderzoek en beleidsrelevantie, als over toekomstig beleidsrelevant onderzoek binnen het beleidsthema "circulaire economie".

Voor de evaluatie heeft Dialogic gebruik gemaakt van deskstudie, 15 interviews met stakeholders en een onafhankelijke oordeelvorming door twee **panels** (een *wetenschappelijk panel* bestaande uit internationale experts en een *beleidspanel* bestaande uit betrokkenen bij het Vlaamse beleid rondom circulaire economie⁵) en SWOT-analyses.

Het Steunpunt CE: doelstellingen en governance

In het oproepdocument voor het Steunpunt staan de drie centrale onderzoeksthema's omschreven waar het Steunpunt zich op dient te richten: het monitoren van de circulaire economie, het stimuleren van de circulaire economie, en het contextualiseren van de circulaire economie in de maatschappelijke transitie. Op basis van het oproepdocument heeft het Steunpunt een onderzoeksvoorstel ingediend en is het erkend als Steunpunt. Vervolgens is met het Steunpunt een beheersovereenkomst gesloten met bijbehorende meerjarenplanning (de beslissing tot erkenning betekende niet dat het onderzoeksvoorstel automatisch als meerjarenplan werd goedgekeurd). In het meerjarenplan heeft het Steunpunt de drie centrale onderzoeksthema's vertaald in de volgende drie onderzoeksvragen:

1. Hoe kunnen we de voortgang van onze economie richting een circulaire economie meten?
2. Wat zijn de economische effecten geassocieerd met de introductie van een circulaire economie, en hoe worden die beïnvloed door beleidsmaatregelen?
3. Welke nieuwe technologische, economische en maatschappelijke trends hebben een impact op de evolutie richting een circulaire economie en hoe groot is die impact?

Het wetenschappelijk onderzoek is verdeeld over acht onderzoekslijnen:

1. Indicatoren voor het meten van de circulariteit van productketens.
2. Marktacceptatie van activiteiten in de circulaire economie.

⁵ Conform het Steunpuntenbesluit en de beheersovereenkomst dient de evaluatie door verschillende panels te gebeuren.

3. Dynamische en consequentiële modellen van economische en milieu-impact van de circulaire economie.
4. Leereffecten van innovaties in de circulaire economie.
5. Omzet en financieringsmodellen voor de circulaire economie.
6. Werkgelegenheid en actoranalyse voor de circulaire economie.
7. Circulaire economie als een nieuw regime voor een duurzame toekomst.
8. Transversaal: naar een Circulaire Economie Index.

Onderzoekslijnen 1 t/m 6 en onderzoekslijn 8 zijn hierbij gericht op langetermijnonderzoek (> 1 jaar), terwijl binnen onderzoekslijn 7 alleen kortetermijnonderzoek (< 1 jaar) wordt gecoördineerd (door VITO). Onderzoekslijn 8 is 'transversaal': hiervoor wordt van de resultaten van andere onderzoekslijnen gebruik gemaakt.

Elk van deze onderzoekslijnen is vervolgens verdeeld in een aantal werkpakketten (in de meeste gevallen 4 of 5) waarin concrete taken omschreven zijn. De onderzoekers die bij het Steunpunt betrokken zijn, zijn over het algemeen werkzaam bij één onderzoekslijn. Bij elke onderzoekslijn is een doctoraatsstudent of een senior onderzoeker werkzaam voor een vooraf vastgestelde periode. Iedere onderzoekslijn kent zijn eigen verantwoordelijke promotor. In totaal zijn er naast de promotoren 10 onderzoekers betrokken bij het Steunpunt. Hierbij is onderzoekslijn 7 niet meegenomen: deze wordt uitgevoerd door personeel dat vast in dienst is bij VITO.

Jaarlijks wordt €510.000 beschikbaar gesteld voor het Steunpunt, hier droeg OVAM €310.000 aan bij en EWI €200.000. Afstemming tussen de verschillende onderzoeksinstellingen vindt minimaal twee keer per jaar plaats in een Dagelijks Bestuur (waar alle promotoren in deelnemen). De promotorcoördinator is voorzitter van het Dagelijks Bestuur. De promotorcoördinator is tevens de vertegenwoordiger van het Steunpunt naar de Vlaamse overheid toe en fungeert als aanspreekpunt van het Steunpunt. De promotorcoördinator wordt ondersteund door de Steunpuntmanager, tussen deze manager en de promotorcoördinator vindt wekelijks overleg plaats. De Steunpuntmanager is verantwoordelijk voor de dagdagelijkse uitvoering en de voortgang van de onderzoekers.

De externe coördinatie van het Steunpunt vindt plaats via de stuurgroep, waar vertegenwoordigers uit verschillende organisaties in zetelen. Deze stuurgroep komt twee keer per jaar bij elkaar, om de jaarplannen en -verslagen te bespreken. Hierbij wordt ook een keuze gemaakt uit de voorgestelde kortetermijnopdrachten. Naast de stuurgroep wordt er ook door twee klankbordgroepen gereflecteerd op het onderzoek en voor de kortetermijnopdrachten zijn begeleidingsgroepen samengesteld.

Context circulaire economie in Vlaanderen

Circulaire economie is één van de zeven transitieprioriteiten voor Vlaanderen zoals beschreven in de visie van de Vlaamse Regering m.b.t. de prioriteiten voor de transitie naar 2050.⁶ Dit is verder uitgewerkt in de Startnota Transitieprioriteit Circulaire Economie waarin uitwerking wordt geven aan hoe de transitie wordt aangepakt onder de verbindende noemer 'Vlaanderen Circulair'. Binnen de Vlaamse Regering valt de transitieprioriteit circulaire economie binnen het bevoegdheidsdomein van twee ministers, namelijk binnen de bevoegdheid van de minister voor het beleidsdomein Omgeving en de minister voor het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie.

⁶ Vlaamse Regering (2016). Visie 2050.

Vlaanderen Circulair speelt een belangrijke verbindende en aanjagende rol in de transitie naar een circulaire economie. Het onderzoek binnen het Steunpunt CE sluit aan op de opdracht van Vlaanderen Circulair, een organisatie die per 1 januari 2017 (na het afsluiten van de beheersovereenkomst tussen de Vlaamse overheid en het Steunpunt en gelijktijdig met de start van het Steunpunt volgens de beheersovereenkomst) is aangesteld om vorm te geven aan de circulaire economie als transitieprioriteit.

De governance van Vlaanderen Circulair bestaat uit een stuurgroep en het operationeel team. De stuurgroep (vertegenwoordigers van kennisinstellingen, ondernemers, overheid, middenveld, financiers) zorgt voor de inhoudelijke aansturing. Het operationeel team is ingebed in de OVAM en geeft uitvoering aan de gekozen strategie. De transitie manager circulaire economie is de operationele trekker en stuurt het operationeel team aan. De manager van het Steunpunt CE is tevens lid van het operationeel team van Vlaanderen Circulair.

Vlaanderen Circulair kende in de periode 2017-2020 zes kernactiviteiten:

1. Netwerk & community: het opbouwen van partnerschappen, co-creatie en gedeeld eigenaarschap;
2. Kennis & educatie: kennisdeling en gerichte beleidsrelevante onderzoeksopdrachten;
3. Innovatie: het stimuleren en versnellen van innovatie en ondernemerschap richting een circulaire economie door het gericht inzetten van instrumenten;
4. Aanjagen: het (financieel) ondersteunen van pioniers en pragmatische doeners op maat;
5. Beleid: het bijdragen aan richtinggevend en ondersteunend beleid en coördinatie tussen administraties;
6. Verankeren: het verankeren en opschalen van principes en goede praktijken rond circulaire economie.

Het Steunpunt CE heeft een bijdrage geleverd aan de kernactiviteit Kennis & educatie.

Voor het ex-antelook is de nieuwe structuur van Vlaanderen Circulair die in de loop van 2021 verder vorm zal worden gegeven, relevant. In de nieuwe structuur van Vlaanderen Circulair wordt er gewerkt met zes inhoudelijke thematische werkgenda's:

1. Circulair bouwen;
2. Chemie en kunststoffen;
3. Waterkringlopen;
4. Bio-economie;
5. Voedselketen;
6. Maakindustrie.

Voor deze zes werkgenda's wordt door Vlaanderen Circulair in het voorjaar van 2021 een actieprogramma opgesteld. Om de circulaire economie verder op te gaan schalen en te versnellen, zijn er daarnaast parallel aan de werkgenda's zeven zogenaamde hefboomen geformuleerd waar verder op wordt ingezet:

1. Beleidsinstrumenten;
2. Circulair aankopen;
3. Communicatie;
4. Onderzoek;
5. Innoveren en ondernemen;
6. Financiering;
7. Jobs en skills.

De hefboomen worden de aandachtspunten in elk van de werkagenda's, en worden opgevolgd binnen Vlaanderen Circulair.

Conclusies ex-post evaluatie Steunpunt CE

Het bestuur, de governance en de organisatie van het Steunpunt CE hebben de afgelopen periode goed gefunctioneerd:

- De samenwerking en interactie tussen de instellingen binnen het Steunpunt is goed verlopen. De manager van het Steunpunt heeft zijn functie om de onderlinge interactie te waarborgen naar behoren vervuld. Ook de samenwerking en interactie tussen de verschillende onderzoekslijnen is goed verlopen. Naast de rol die de Steunpuntmanager vervult in het verbinden van de verschillende onderzoekslijnen, vindt op het niveau van onderzoekers en promotoren interactie tussen de onderzoekslijnen plaats.
- De interactie tussen onderzoekslijn 7 (het kortetermijnonderzoek uitgevoerd door VITO) en de andere onderzoekslijnen is echter beperkter gebleven. Doordat het Steunpuntbudget voor kortetermijnvragen volledig bij VITO lag, stond deze onderzoekslijn los van de andere onderzoekslijnen. Ook leidde dit tot beperkte mogelijkheden voor de onderzoekers van de andere instellingen om kortetermijnonderzoek uit te voeren, ook wanneer dat voor de hand lag vanwege de benodigde expertise.
- Er zijn voldoende mechanismen binnen het Steunpunt die de kwaliteit waarborgen. De interne kwaliteitsbewaking is gewaarborgd door de afstemming die plaatsvindt tussen de promotoren. Daarnaast fungeert de Steunpuntmanager als centraal aanspreekpunt voor onderzoekers, voor de promotorcoördinator en als bewaker van de samenhang tussen de onderzoekslijnen en draagt daarmee bij aan de kwaliteitsbewaking.
- Het Steunpunt is voor onderzoekers een goede en aantrekkelijke werkgever. Een knelpunt ten aanzien van het personeel vanuit het management is het gebrek aan continuïteit van de tewerkstelling van onderzoekers vanwege het aflopen van de beheersovereenkomst na vijf jaar.
- Het Steunpunt heeft een goede mix van onderzoekers in termen van gender, ervaring en nationaliteit. Ook is de samenstelling van het consortium multidisciplinair, met de volgende hoofddisciplines aan boord: materiaalkunde, economie, sociale wetenschappen, systeemanalyse en efficiënt gebruik van hulpbronnen. De focus van het onderzoek in het Steunpunt ligt echter bij de technologische benadering van het materialenbeheer en niet alle disciplines die nodig zijn ter ondersteuning van de transversale uitdaging van de transitie naar een circulaire economie zijn afgedekt. Zo werden juridische kennis en gedragswetenschappelijke kennis gemist door zowel het Steunpunt zelf als door de Vlaamse overheid.

Het Steunpunt heeft in de afgelopen periode voldaan aan haar vooropgestelde doelen en haar opdracht naar behoren uitgevoerd:

- Het Steunpunt heeft op een degelijke manier invulling gegeven aan de opdracht die door de Vlaamse Regering meegegeven is in de beheersovereenkomst en door het Steunpunt is vertaald in het meerjarenplan.
- De vooropgestelde wetenschappelijke doelen worden (naar verwachting) over het algemeen behaald. Het Steunpunt is productief met veel wetenschappelijke output.

Het onderzoek en de output is bovendien van hoge kwaliteit, onder andere blijkend uit de relatief hoge citatie-impact van de wetenschappelijke publicaties.

- De vooropgestelde beleidsgerelateerde doelen zijn over het algemeen behaald. Het Steunpunt is productief met veel beleidsrelevante output. Het Steunpunt heeft veel inspanning geleverd in het koppelen van het onderzoek aan de behoeften van het beleid (o.a. middels klankbordgroepen, begeleidingsgroepen en cases).
- De focus van de onderzoeksactiviteit en -resultaten ligt op het monitoren van de circulaire economie (CE-monitor). De belangrijkste uitkomst van het langetermijnonderzoek is de CE-monitor die behulpzaam zal zijn voor het beleid, hoewel deze zich naar de toekomst toe nog moet bewijzen in de toepassing.
- De resultaten van het Steunpunt worden op veel verschillende manieren gecommuniceerd en het Steunpunt heeft hiermee ook andere stakeholders (kennisinstellingen, bedrijven, brancheorganisaties, maatschappelijke organisaties, internationale (samenwerkings)partners) en via de media een breder publiek weten te bereiken. Desondanks is de kennisoverdracht naar andere stakeholders (bedrijven en burgers) nog beperkt.
- Het Steunpunt heeft goede relaties met en toegang tot internationale samenwerkingspartners. De onderzoekers van het Steunpunt worden daarnaast veel gevraagd om de resultaten van hun onderzoek te presenteren op internationale fora. Onder de paraplu van het Steunpunt CE werden ook verschillende Europese onderzoeksprojecten opgestart (bv. de Horizon 2020 projecten ORIENTING en Pop-Machina).

Hoewel het onderzoek van het Steunpunt in hoge mate als beleidsrelevant wordt gezien, constateren we dat er een belangrijk potentieel ligt om de directe impact op het beleid te vergroten:

- De directe impact op het beleid (waarbij resultaten zich direct vertalen naar aanpassingen van beleid of wetgeving) wisselt per onderzoek. De CE-monitor en het onderzoek naar jobs/skills hebben directe impact gehad (of gaan dat naar verwachting nog hebben), maar er zijn ook onderzoeken waar de aansluiting op het beleid vooralsnog minder evident is. Bij het langetermijnonderzoek blijkt een spanningsveld tussen wetenschappelijke output en de behoeften vanuit het beleid, waarbij het wetenschappelijk onderzoek te ver vooruitloopt op de dagelijkse praktijk van het beleid om directe impact te hebben. Het kortetermijnonderzoek heeft een hoge mate van beleidsrelevantie, maar de impact blijft in sommige gevallen nog beperkt doordat de uitkomsten veelal niet volledig aansluiten bij de vraagstelling vanuit het beleid.
- De verklaring voor de beperktere directe toepasbaarheid van het onderzoek in beleid is tweeledig. Aan de ene kant is het een gevolg van de manier waarop het onderzoek binnen het Steunpunt vanaf de start is georganiseerd. Het meerjarenprogramma ligt voor vijf jaar vast en de mogelijkheden om het langetermijnonderzoek bij te sturen zijn beperkt, terwijl de vraagstelling vanuit het beleid (inherent aan de transitie) sterk in beweging is. Aan de andere kant constateren we dat de aansluiting van het onderzoek op het beleid een gedeelde verantwoordelijkheid is van zowel het Steunpunt als de Vlaamse overheid als opdrachtgever. Beiden hadden meer inspanningen kunnen leveren om de aansluiting te verbeteren en daarmee de directe impact op het beleid te vergroten:
 - Het Steunpunt had nog meer kunnen inspelen op de behoeften van beleidsmakers door aanbevelingen beleidsgericht (met handelingsperspectief) en toegankelijker te formuleren, en daarmee beter bruikbaar te maken voor

beleidsmakers. De onderzoekers hebben niet altijd voldoende de vertaling naar het beleid weten te maken, hoewel de inspanningen op dit vlak de laatste jaren sterk zijn toegenomen (bv. door structureel 'one pagers' bij onderzoeken te publiceren). Ook heeft de keuze om langetermijnonderzoek primair via doctoraatsonderzoek te laten verlopen de beleidsimpact beperkt doordat hier lastiger op te sturen valt.

- Diverse beleidsmakers binnen de overheid missen de absorptiecapaciteit (in termen van het nemen van voldoende tijd, maar ook de capaciteit om wetenschappelijke inzichten te vertalen naar concrete toepassing in het beleid) om gebruik te maken van de onderzoeksresultaten. Ook het gevoel van eigenaarschap van beleidsmakers om het onderzoek bij te sturen naar de eigen behoeften is een aandachtspunt in dit kader.

De relatie en interactie tussen het Steunpunt en de Vlaamse overheid evalueren wij als positief, hoewel de aansturing op de langetermijnopdrachten complex is:

- De aansturing langs formele kanalen verloopt goed, zowel via de stuurgroep als de klankbord- en begeleidingsgroepen. De communicatie over budgetten, plannings en jaarrapporten is transparant en er zijn duidelijke afspraken over de onderzoekslijnen en budgetten. De klankbord- en begeleidingsgroepen zijn een goede manier voor onderzoekers om in contact te komen met beleidsmakers. De cases binnen de langetermijnopdrachten hebben bijgedragen aan een betere aansluiting van het onderzoek op de beleidspraktijk.
- De samenwerking en afstemming omtrent de kortetermijnopdrachten is over het algemeen intensiever geweest dan bij de langetermijnopdrachten die gedurende de looptijd nauwelijks zijn bijgesteld. Dit geldt overigens niet voor alle langetermijnopdrachten, vooral over de CE-monitor heeft veelvuldig afstemming en interactie plaatsgevonden. Enerzijds is de meerjarenstructuur en beperkte flexibiliteit van het langetermijnonderzoek binnen de opzet van het Steunpunt hier debet aan, anderzijds hadden beleidsmakers een sterkere rol kunnen spelen in de aansturing (meer eigenaarschap en een actievere betrokkenheid).
- De organisatorische en fysieke inbedding van de Steunpuntmanager bij Vlaanderen Circulair heeft de link tussen het Steunpunt en de Vlaamse overheid versterkt. Meer dan het Departement EWI is de OVAM direct betrokken. De andere beleidsactoren staan op wat grotere afstand, maar zijn vaak wel vertegenwoordigd in een klankbord- of begeleidingsgroep of nemen deel aan de stuurgroep. Het informele contact vindt voornamelijk tussen de OVAM en de onderzoekers plaats. Daarnaast heeft het ervaren van een grotere afstand te maken met het gevoel van eigenaarschap. Het Steunpunt CE is sterk vertrokken vanuit duurzaam materialenbeheer, wat meer aansluit bij de OVAM dan bij bijvoorbeeld het Departement EWI.

Aanbevelingen toekomstig beleidsrelevant onderzoek circulaire economie

De inhoudelijke kennisvragen voor de toekomst hangen primair samen met de nieuwe structuur van Vlaanderen Circulair en met de onderbouwing en ondersteuning van de werkgenda's en de hefboomen. De behoefte van Vlaanderen Circulair ten aanzien van beleidsondersteunend onderzoek is tweeledig:

- A. De **inhoudelijk kennisbehoefte** van Vlaanderen Circulair is breder dan de doelstelling van het huidige Steunpunt CE, met behoefte aan doorontwikkeling van de CE-monitor, de ontwikkeling van scenario's voor de inzet van beleidsinstrumenten, de socio-economische consequenties van circulaire economie en het positioneren van

het Vlaams beleid in een internationale context (en andersom). Het beleid is, inherent aan de transitie, sterk in beweging en dit vraagt meer wendbaarheid binnen het onderzoek om een actueel beeld van de ontwikkeling van de circulaire economie en een frequente terugkoppeling over de effectiviteit van beleidsinstrumenten te kunnen presenteren.

- B. Daarnaast is er behoefte aan een soort **liaison** dan wel **brugfunctie** waarbij het onderzoek dat elders gebeurt (bv. in de werkagenda's, maar ook in het buitenland) structureel wordt **verzameld** en handzaam wordt **vertaald** naar de actuele beleidscontext.

Het beantwoorden van kennisvragen voor de ondersteuning van het beleid via een samenwerkingsverband als een steunpunt is goed denkbaar voor de toekomst, om de volgende redenen:

- Een netwerkorganisatie als een steunpunt laat het toe om kennis multidisciplinair te verzamelen en er is geen afhankelijkheid van één partij. Gezien de verbreding van de kennisbehoefte van Vlaanderen Circulair, is multidisciplinariteit een belangrijke meerwaarde van het werken met een steunpunt. Een organisatie als VITO heeft weliswaar veel technische kennis en kennis over data en monitoring in huis, maar zal minder goed in staat zijn om tegemoet te komen aan de benodigde multidisciplinariteit van het onderzoek.
- In het kader van langere termijn kennisopbouw is investeren in fundamenteel onderzoek van belang, met name als het gaat om de CE-monitor waar internationaal nog geen consensus over is en waarin Vlaanderen een voortrekkersrol zou kunnen spelen. Daarbij kan dergelijke steun een hefboomeffect hebben richting Europese en andere internationale onderzoeksfondsen. Ook investeren in capaciteitsontwikkeling om onderzoeksgroepen een kritische (kennis)massa op te laten bouwen voor de langere termijn is van belang voor het Vlaamse kennisecosysteem rondom circulaire economie. We hebben signalen opgevangen dat het bestaand financieringsinstrumentarium voor fundamenteel onderzoek in Vlaanderen (met name het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen (FWO) en de Bijzondere Onderzoeksfondsen (BOF)) onvoldoende mogelijkheden biedt voor het financieren van interdisciplinair fundamenteel onderzoek naar de circulaire economie. We raden daarom aan om ook in de toekomst in te blijven zetten op fundamenteel onderzoek, maar wel selectiever: dus verhoudingsgewijs minder doctoraatsstudenten en op enkele voor het beleid prioritaire thema's.
- De academische inbedding van een steunpunt biedt ook goede garanties voor een inhoudelijke en methodologische kwaliteit en voor de onafhankelijkheid van het onderzoek. Het beleid kunnen stoelen op onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek is van toenemend belang, zeker gegeven de grote economische en maatschappelijke veranderingen die gepaard gaan met de transitie naar een circulaire economie. Dit effect werkt ook de andere kant op: doordat een steunpunt academisch ingebed is, is er in het academisch onderzoek ook steeds meer aandacht voor circulaire economie. Het wekt interesse bij jonge onderzoekers, docenten en professoren en heeft zo een hefboomwerking.
- Een steunpunt brengt door haar meerjarenkarakter continuïteit en voorspelbaarheid in het beleidsondersteunend onderzoek.

Hoewel het Steunpunt CE haar opdracht naar behoren heeft uitgevoerd, zien we op basis van de ervaringen met het Steunpunt CE en de nieuwe governance en noden van Vlaanderen Circulair ook enkele uitdagingen voor een nieuw steunpunt, zowel vanuit de kant van de opdrachtgever (Vlaamse overheid) als de opdrachtnemer (toekomstig steunpunt):

- Meer **flexibiliteit** inbouwen door te werken met een **onderzoeksagenda** op hoofdlijnen die tussentijdse interactie toelaat en regelmatig kan worden bijgestuurd. Hierbij kan nog steeds worden gewerkt met een beperkt aantal doctoraatsstudenten op prioritaire thema's (zoals de doorontwikkeling van de CE-monitor), maar het merendeel van het budget zou gealloceerd moeten worden rond meer strategisch onderzoek.
- Versterken **multidisciplinariteit** (m.n. gedragswetenschappen en juridische aspecten).
- Verbeteren van de **aansluiting** tussen het onderzoek en beleid teneinde de directe impact op het beleid te vergroten:
 - De opdrachtnemer (onderzoekers) moet meer aandacht krijgen voor de '**valorisatie**' van kennis: hoe kan de kennis beter 'landen' bij het beleid? Dit houdt in meer inspanning naar het **vertalen** van wetenschappelijke resultaten naar beleidspraktijk, vertrouwde opbouw met de courante beleidspraktijk, en betere **samenwerking** met de administratie door **inbedding of integratie** van kennispartners bij de uitwerking van beleidsacties.
 - De opdrachtgever (Vlaamse overheid) moet haar **eigenaarschap** meer opnemen, heldere lijnen van aansturing voorzien, voor **voldoende tijd/capaciteit** zorgen, proactief **interactie** met onderzoekers opzoeken en meer **resultaatgerichte** opdrachten formuleren (zoals bij de CE-monitor).

We raden aan om goed na te gaan in welke mate een toekomstig steunpunt kan voorzien in:

- A. de (nieuwe) kennisvragen van Vlaanderen Circulair over de transitie naar een circulaire economie: vraagt wendbaarheid en meer flexibiliteit;
- B. de brugfunctie/liaison: past minder goed bij academisch onderzoek.

Mogelijk zullen niet alle benodigde taken en inhoudelijke onderzoeksthema's om het beleid met onderzoek te ondersteunen passen binnen één steunpunt (althans niet binnen de huidige werkwijze binnen de steunpuntenformule). Daarbij hoeft ook niet al het onderzoek binnen de werkagenda's van Vlaanderen Circulair door een toekomstig steunpunt te worden uitgevoerd. Ook concluderen we dat de verschillende soorten onderzoek en actoren in het kennisecosysteem complementair zijn aan elkaar en elkaar kunnen versterken. Zo ligt het voor de hand om binnen Vlaanderen Circulair ruimte te laten om bij meer toegepaste, kortetermijnvragen ook andere partijen in te kunnen schakelen naast een steunpunt, bijvoorbeeld via raamcontracten.

Om in de tweeledige behoefte van Vlaanderen Circulair wat betreft beleidsondersteunend onderzoek te kunnen voorzien, kan worden gedacht aan een combinatie van een onafhankelijke externe kennisbron (zoals een steunpunt) die verantwoordelijk is voor inhoudelijke kennisopbouw over de transitie naar de circulaire economie (scenario-ontwikkeling, monitoring etc.) en een meer in-huis kennisfunctie voor Vlaanderen Circulair waarin opvolging wordt gegeven aan en overzicht wordt gecreëerd van het lopend onderzoek. Dit laatste kan ook een uitgebreidere variant zijn van de positie van de huidige Steunpuntmanager binnen het operationeel team van Vlaanderen Circulair. Beide functies vragen een ander type onderzoeker: onderzoekers die op de langere termijn via academisch onderzoek kennis genereren en onderzoekers die invulling geven aan de *liaison*-functie c.q. in-huis kennisfunctie. Het voordeel om dit binnen één structuur te beleggen is dat interactie en samenhang beter gewaarborgd zijn wat het eenvoudiger maakt om ook het meer fundamentele onderzoek beter te laten aansluiten op het beleid.

Contact:

Dialogic innovatie & interactie
Hooghiemstraplein 33-36
3514 AX Utrecht
Tel. +31 (0)30 215 05 80
www.dialogic.nl

